

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC ĐÀ NẴNG**

NGUYỄN TUẤN

**HOÀN THIỆN HỆ THỐNG KIỂM SOÁT NỘI BỘ
TRONG CÁC NGÂN HÀNG THƯƠNG MẠI
VIỆT NAM**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KINH TẾ

Đà Nẵng, Năm 2020

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC ĐÀ NẴNG**

NGUYỄN TUẤN

**HOÀN THIỆN HỆ THỐNG KIỂM SOÁT NỘI BỘ
TRONG CÁC NGÂN HÀNG THƯƠNG MẠI
VIỆT NAM**

**Chuyên ngành: Kế toán
Mã số: 62.34.03.01**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KINH TẾ

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:

- 1. PGS. TS. Đường Nguyễn Hưng**
- 2. PGS. TS. Ngô Hà Tấn**

Đà Nẵng, Năm 2020

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan luận án tiến sĩ kế toán “**HOÀN THIỆN HỆ THỐNG KIỂM SOÁT NỘI BỘ TRONG CÁC NGÂN HÀNG THƯƠNG MẠI VIỆT NAM**” là nghiên cứu của riêng tác giả.

Các kết quả nghiên cứu trong luận án là trung thực và chưa từng được công bố trong bất kỳ nghiên cứu nào khác.

Nghiên cứu sinh

Nguyễn Tuấn

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
MỤC LỤC	ii
DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT	vi
DANH MỤC CÁC BẢNG	vii
DANH MỤC CÁC HÌNH	ix
PHẦN MỞ ĐẦU	1
1. Tính cấp thiết của luận án.....	1
2. Mục tiêu nghiên cứu	5
3. Câu hỏi nghiên cứu.....	6
4. Đối tượng nghiên cứu và phạm vi nghiên cứu	6
5. Phương pháp nghiên cứu khoa học	6
6. Ý nghĩa khoa học và những đóng góp của luận án.....	7
7. Cấu trúc luận án.....	8
CHƯƠNG 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ TỔNG QUAN NGHIÊN CỨU VỀ HỆ THỐNG KIỂM SOÁT NỘI BỘ	11
1.1. Cơ sở lý thuyết nghiên cứu về hệ thống KSNB	11
1.1.1. Cơ sở lý thuyết đại diện.....	11
1.1.2. Cơ sở lý thuyết ngữ cảnh.....	15
1.2. Khái quát về hệ thống kiểm soát nội bộ.....	18
1.2.1. Khái niệm hệ thống kiểm soát nội bộ ngân hàng thương mại.....	18
1.2.2. Bản chất của hệ thống kiểm soát nội bộ tại ngân hàng thương mại.....	24
1.3. Tổng quan tình hình nghiên cứu thực nghiệm	26
1.3.1. Khuôn khổ hệ thống kiểm soát nội bộ.....	26
1.3.2. Các nghiên cứu thực nghiệm có liên quan	31
1.4. Khoảng trống nghiên cứu.....	46
Tóm tắt Chương 1	47

CHƯƠNG 2: KHÁI QUÁT NGÂN HÀNG THƯƠNG MẠI VIỆT NAM VÀ THIẾT KẾ NGHIÊN CỨU	48
2.1. Khái quát về ngân hàng thương mại Việt Nam.....	48
2.1.1. Khái niệm về ngân hàng thương mại.....	48
2.1.2. Phân loại ngân hàng thương mại Việt Nam theo hình thức sở hữu	52
2.1.3. Hoạt động của ngân hàng thương mại Việt Nam	54
2.2. Xây dựng giả thuyết nghiên cứu các thành phần của hệ thống KSNB trong các NHTM Việt Nam	56
2.3. Mô hình phân tích các thành phần của hệ thống kiểm soát nội bộ trong các Ngân hàng thương mại Việt Nam	61
2.4. Thang đo lường các thành phần của hệ thống KSNB và mục tiêu kiểm soát.....	63
2.4.1. Thang đo lường thành phần Môi trường kiểm soát (CE)	65
2.4.2. Thang đo lường thành phần Đánh giá rủi ro (RA)	66
2.4.3. Thang đo lường thành phần Hoạt động kiểm soát (CA)	67
2.4.4. Thang đo lường thành phần Thông tin và trao đổi thông tin (IC).....	68
2.4.5. Thang đo lường thành phần Hoạt động giám sát (MA)	69
2.4.6. Thang đo lường mục tiêu kiểm soát (ICO).....	70
2.5. Thang đo các thành phần nghiên cứu.....	70
2.6. Xây dựng bảng câu hỏi điều tra	71
2.7. Phương pháp nghiên cứu.....	72
2.8. Khung nghiên cứu hoàn thiện hệ thống kiểm soát nội bộ trong các ngân hàng thương mại Việt Nam.....	73
2.9. Quy trình nghiên cứu hoàn thiện hệ thống kiểm soát nội bộ trong các ngân hàng thương mại Việt Nam	74
Tóm tắt Chương 2	75

CHƯƠNG 3: THỰC TRẠNG HỆ THỐNG KIỂM SOÁT NỘI BỘ TRONG CÁC NGÂN HÀNG THƯƠNG MẠI VIỆT NAM.....	76
3.1. Mô tả mẫu nghiên cứu.....	76
3.2. Đánh giá độ tin cậy thang đo bằng phương pháp hệ số Cronbach alpha	79
3.3. Đánh giá giá trị thang đo - Phân tích nhân tố khám phá (EFA) các thành phần của hệ thống KSNB và thành phần mục tiêu kiểm soát.....	83
3.4. Đánh giá hệ thống KSNB và mục tiêu kiểm soát trong các NHTM Việt Nam - Thống kê mô tả	88
3.5. Phân tích sự khác biệt về hệ thống KSNB trong các NHTM Việt Nam.....	94
3.5.1. Phân tích sự khác biệt của hệ thống KSNB theo nhóm NHTM thuộc sở hữu nhà nước và NHTM cổ phần	94
3.5.2. Phân tích sự khác biệt của hệ thống KSNB theo nhóm vùng miền.....	97
3.5.3. Phân tích sự khác biệt của hệ thống KSNB theo nhóm sở hữu NHTM và theo vùng miền	99
3.6. Phân tích nhân tố khẳng định (CFA) 5 thành phần của hệ thống kiểm soát nội bộ và mục tiêu kiểm soát - Mô hình đo lường tới hạn.....	103
3.6.1. Kết quả CFA các thang đo 5 thành phần của hệ thống KSNB.....	104
3.6.2. Kết quả CFA các thang đo lường Mục tiêu kiểm soát	106
3.6.3. Kết quả CFA mô hình đo lường tới hạn	107
3.7. Phân tích các thành phần của hệ thống KSNB - Kiểm định mô hình hoá cấu trúc tuyến tính (SEM).....	111
Tóm tắt Chương 3	117
CHƯƠNG 4: KHUYẾN NGHỊ NHẪM HOÀN THIỆN HỆ THỐNG KIỂM SOÁT NỘI BỘ TRONG CÁC NGÂN HÀNG THƯƠNG MẠI VIỆT NAM..	118
4.1. Khuyến nghị hoàn thiện các thành phần kiểm soát nội bộ trong các NHTM Việt Nam	118
4.1.1. Hoàn thiện thành phần Môi trường kiểm soát trong các NHTM Việt Nam	125
4.1.2. Hoàn thiện thành phần Đánh giá rủi ro trong các NHTM Việt Nam	134

4.1.3. Hoàn thiện thành phần Hoạt động kiểm soát trong các NHTM Việt Nam	140
4.1.4. Hoàn thiện thành phần Thông tin và trao đổi thông tin trong các NHTM Việt Nam	146
4.1.5. Hoàn thiện thành phần Hoạt động giám sát trong các NHTM Việt Nam...	152
4.2. Khuyến nghị đối với chính sách pháp luật nhà nước về kiểm soát nội bộ trong các NHTM Việt Nam.....	157
Tóm tắt Chương 4	160
KẾT LUẬN	160
DANH MỤC CÁC NGHIÊN CỨU CỦA TÁC GIẢ ĐÃ CÔNG BỐ	
LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN	
TÀI LIỆU THAM KHẢO	
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

Phần tiếng Việt

BCTC	Báo cáo tài chính
CA	Hoạt động kiểm soát
CE	Môi trường kiểm soát
IC	Thông tin và trao đổi thông tin
ICO	Mục tiêu kiểm soát
KSNB	Kiểm soát nội bộ
MA	Hoạt động giám sát
NHTM	Ngân hàng thương mại
NHNN	Ngân hàng Nhà nước
RA	Đánh giá rủi ro

Phần tiếng nước ngoài

Basel	Basel Committee on Banking Supervision
COSO	The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 1.1: Tóm tắt nội dung và nguyên tắc hệ thống KSNB theo khuôn khổ COSO 2013	28
Bảng 3.1: Cơ cấu mẫu trong chương trình nghiên cứu	78
Bảng 3.2: Đánh giá độ tin cậy thang đo thành phần Môi trường kiểm soát	80
Bảng 3.3: Đánh giá độ tin cậy thang đo thành phần Đánh giá rủi ro	80
Bảng 3.4: Đánh giá độ tin cậy thang đo thành phần Hoạt động kiểm soát	81
Bảng 3.5: Đánh giá độ tin cậy thang đo thành phần Thông tin và trao đổi thông tin	82
Bảng 3.6: Đánh giá độ tin cậy thang đo thành phần Hoạt động giám sát	82
Bảng 3.7: Đánh giá độ tin cậy thang đo mục tiêu kiểm soát	83
Bảng 3.8: Kiểm định KMO và Bartlett's Test	84
Bảng 3.9: Tổng phương sai giải thích	85
Bảng 3.10: Trọng số các nhân tố trích	85
Bảng 3.11: Kiểm định KMO và Bartlett's Test	87
Bảng 3.12: Tổng phương sai giải thích	87
Bảng 3.13: Trọng số nhân tố các thành phần của hệ thống KSNB và Mục tiêu kiểm soát	88
Bảng 3.14: Thống kê mô tả các thành phần của hệ thống kiểm soát nội bộ	89
Bảng 4.15: Thống kê mô tả các thành phần của hệ thống KSNB theo 2 nhóm NHTM	95
Bảng 3.16: Kiểm định T-Test, so sánh trung bình các thành phần của hệ thống KSNB theo 2 nhóm NHTM Việt Nam.....	96
Bảng 3.17: Thống kê mô tả hệ thống kiểm soát nội bộ theo vùng miền	97
Bảng 3.18: Kiểm định phương sai không đổi giữa các nhóm.....	98
Bảng 3.19: Kết quả phân tích ANOVA	99
Bảng 3.20: Thống kê mô tả hệ thống KSNB theo sở hữu và theo vùng miền.....	100
Bảng 3.21: Kiểm định phương sai không đổi giữa các nhóm.....	102
Bảng 3.22: Kết quả phân tích ANOVA	102

Bảng 3.23: Kết quả kiểm định giá trị phân biệt giữa các nhân tố trong mô hình đo lường 5 thành phần của hệ thống KSNB	105
Bảng 3.24: Kết quả kiểm định độ tin cậy của mô hình thang đo 5 thành phần của hệ thống KSNB	106
Bảng 3.25: Kết quả kiểm định độ tin cậy của mô hình thang đo lường Mục tiêu kiểm soát	107
Bảng 3.26: Kết quả kiểm định giá trị phân biệt giữa các thành phần trong mô hình tới hạn.....	109
Bảng 3.27: Kết quả kiểm định độ tin cậy của mô hình thang đo 5 thành phần của hệ thống KSNB và mục tiêu kiểm soát – Mô hình tới hạn	109
Bảng 3.28: Bảng tóm tắt kết quả kiểm định thang đo (CFA)	111
Bảng 3.29: Kết quả kiểm định giả thuyết trong mô hình nghiên cứu	113
Bảng 3.30: Kết quả kiểm định giả thuyết trong mô hình điều chỉnh	114
Bảng 3.31: Kết quả kiểm định giả thuyết trong mô hình điều chỉnh dựa vào hệ số MI ..	115
Bảng 3.32: Hệ số hồi quy của mô hình điều chỉnh.....	116
Bảng 4.1: Bảng tổng hợp kết quả nghiên cứu nhằm đề xuất các khuyến nghị hoàn thiện hệ thống KSNB trong các NHTM.....	121